

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ในบทนี้จะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยจะเสนอตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นเรื่องของงานบริการชุมชนในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะเสนอเกี่ยวกับงานบริการชุมชนในสถาบันอุดมศึกษาของต่างประเทศบางประเทศ และงานบริการชุมชนในสถาบันอุดมศึกษาของไทย

ตอนที่ 2 เป็นผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเสนอเกี่ยวกับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานบริการชุมชน และผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

เอกสารทั้ง 2 ตอน จะได้แยกเสนอรายละเอียดดังนี้

1. งานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา

การตั้งสถาบันอุดมศึกษาในระยะเริ่มแรกในด้านการให้บริการชุมชนนั้น เป็นการให้บริการโดยการฝึกคนให้ เป็นอภิชน (elite) ผลิตนักวิชาการ และให้การศึกษาแก่พลเมือง แต่การให้บริการดังกล่าวเป็นการให้แก่คนกลุ่มน้อย ปัจจุบันจึงได้มีการเรียกร้องมากขึ้นถึงการทำให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นไปเพื่อคนส่วนใหญ่¹ เนื่องจากระบบสังคมไคบีบคั้นให้สถาบันอุดมศึกษาทั่วโลกมีหน้าที่เพิ่มขึ้นในด้านการตอบสนองระบบ เศรษฐกิจและการเมือง สถาบันอุดมศึกษาจึงถูกใช้แก้ปัญหาของสังคมในการให้บริการชุมชนโดยตรงเพิ่มขึ้น² นอกจากนี้แม้สถาบันอุดมศึกษาจะยังคงต้องเป็นแหล่งเพิ่มพูนสติปัญญา แต่ความรู้เหล่านั้นจะต้องเอนเอียงไปในด้านที่นำมาประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมใน

¹ Alexander M., Mood, The Future of Higher Education (New York: McGraw-Hill Book Company, 1973), p.66.

² สิบปนนท์ เกตุทัต, "แนวคิดในการปรับปรุงมหาวิทยาลัย," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 1 - 16 (พฤศจิกายน 2512): 1 - 18.

ชีวิตจริง กว้างเหวนี้สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องมีหน้าที่อีกประการหนึ่งคือ การให้บริการชุมชน และปัจจุบันหน้าที่ดังกล่าวได้นับเนื่องเข้าเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลก¹

เพอร์กินส์ (Perkins) กล่าวว่า การให้บริการชุมชนเป็นหน้าที่ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาต้องปฏิบัติ แต่ปฏิบัติได้ยากภายใต้ระบบบริหารของสถาบันอุดมศึกษา ยิ่งไปกว่านั้นยังมีลักษณะที่ขัดแย้งกันระหว่างการให้บริการชุมชนกับความเป็นอิสระของสถาบันอุดมศึกษา เองก็จำเป็นต้องดำรงมาตรฐานของสถาบันไว้และต้องการความเป็นอิสระจากคามกดดันของสังคม²

วิมเมอร์ (Wimmer) ได้ให้ข้อคิดเห็นค่านางานบริการชุมชนว่า งานบริการชุมชนควรดำเนินการอย่างยิง โดยกำหนดขอบข่ายความมุ่งหมายและเป้าหมายในการบริการชุมชนอย่างเด่นชัด ควรพิจารณาคัดเลือกสถานที่และเพิ่มจำนวนบุคลากรดำเนินงานให้มากและเพียงพอ³

1.1 งานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงงานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในบางประเทศคือ ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องงานบริการชุมชนที่ยั่งยืน

ในประเทศอังกฤษ แนวคิดเรื่องงานบริการชุมชนเกิดขึ้นในตอนปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นระยะที่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษและขณะเดียวกันอุดมศึกษาในขณะนั้นเป็นการศึกษาเพื่อชนชั้นนำ (Elite Education) เป็นการศึกษาเพื่อ

¹บรรพต วีรสัย, "การศึกษาและกิจกรรมนักเรียน," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 5 (10 กันยายน 2512): 6.

²Jame Perkins A., "Mission and Organization: A Redefinition In the University As An Organization," In Perkins, Jame A. Organization and Function of the University As An Organization (McGraw-Hill Book Company, 1973), pp. 247-260.

³Neal Arvin, Wimmer, "An Analytical Study for the Development of a Model Community Service Program for Community College" Dissertation Abstracts International 32 (October 1971): 1882-A.

ชั้นสูง ไม่มีใครได้เล่าเรียนในมหาวิทยาลัยมากนัก จึงเกิดมีแนวคิดที่จะเผยแพร่ความรู้ ไปสู่คนภายนอกมหาวิทยาลัย การเผยแพร่แบบนี้ประเทศอังกฤษได้ดำเนินการเป็น 3 รูปแบบคือ การเผยแพร่ความรู้ สมาคมการศึกษาของคนงาน และการปาฐกถาในที่สาธารณะ¹

รูปแบบแรกคือการเผยแพร่ความรู้ (University Extension System) ดังเช่น มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge University) ได้จัดชั้นเรียนให้กับกรรมกรขึ้นในปี ค.ศ. 1867 และในปี ค.ศ. 1885 มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดก็ได้เริ่มงานนี้เช่นกัน และแนวความคิดนี้ได้แพร่หลายไปตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศที่เป็นอาณานิคมหรือเคยเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมาก่อน เช่น อเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย แอฟริกา และอินเดียน เป็นต้น

รูปแบบที่สองคือ สมาคมการศึกษาของคนงาน (Workers' Educational Association) เป็นลักษณะการเผยแพร่ความรู้ให้กับกลุ่มกรรมกรอย่างแท้จริง เพราะในรูปแบบแรกปรากฏว่า ผู้รับบริการส่วนใหญ่เป็นครูและเสมียนจากสำนักงานต่าง ๆ ดังนั้นกลุ่มของกรรมกรจึงไ้รวมตัวเป็นสมาคมจัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาของตนเอง โดยอาศัยพวกศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยเป็นผู้ช่วยเหลือแนะแนวทางและเป็นวิทยากร

รูปแบบที่สามคือ การปาฐกถาในที่สาธารณะ (Public Lecture) ซึ่งนับเป็นความก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษที่ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นสมบัติของชุมชน อาจารย์ของมหาวิทยาลัยมีอิสระในการเสนอข้อค้นพบ ข้อคิดและความเห็นต่อสาธารณชน เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะ การเมือง การเมืองระหว่างประเทศ ฯลฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Arthur P. Newton, The Universities and Education System of the British Empire (London: W. Collins Sons, 1938), p.169.

ส่วนงานบริการชุมชนในสหรัฐอเมริกา นั้น ได้รับแนวคิดและอิทธิพลจากประเทศ อังกฤษ และผสมผสานแนวความคิดแบบเยอรมันจนเป็นแบบแผนของตนเอง โดยในปี 1862 ในประเทศอเมริกาได้มีการจัดตั้ง Land-Grant College โดยกฎหมายที่เรียกว่า The Morrill Act กฎหมายฉบับนี้กำหนดที่ดินของรัฐบาลกลางไว้ให้เป็นที่ตั้งของวิทยาลัย ซึ่งต่อมากลายเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ กฎหมายฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้พลเมืองของแต่ละรัฐได้มีโอกาสศึกษาในชั้นอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น และต้องการที่จะให้พลเมืองของแต่ละรัฐได้ศึกษาในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่สังคมของตน ผลจากกฎหมายฉบับนี้ทำให้คนอเมริกันมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในมหาวิทยาลัยมากขึ้น และเมื่อได้ศึกษาเล่าเรียนในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคม ก็ย่อมจะพัฒนาสังคมให้เจริญขึ้น ตั้งแต่ต้นมาความคิดที่จะให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการพัฒนาสังคมและชุมชนและการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมและชุมชนก็มีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากในปี ค.ศ. 1896 อดีตประธานาธิบดีวูดโร วิลสัน (Woodrow Wilson) ขณะที่ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยปริન્ซ์ตัน (Princeton University) ได้กล่าวสุนทรพจน์ให้ชื่อว่า "Princeton for the Nation's Service" ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของการที่มหาวิทยาลัยอาจจะให้บริการแก่ประเทศชาติ¹

ต่อจากการประกาศกฎหมายที่เรียกว่า The Morrill Act แล้ว ในปี ค.ศ. 1891 มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (Wisconsin University) และมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ แคลิฟอร์เนีย (California State University) ได้จัดตั้งแผนกเผยแพร่ความรู้ (Extension Division) ขึ้นเพื่อทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้หรือกระจายความรู้ออกไป กิจกรรมที่ ทำคือการบรรยายให้คนภายนอกฟัง เปิดวิชาให้คนภายนอกเรียนได้และเป็นการ

¹ สุภรณ์ ศรีพิพล, "บทบาทของมหาวิทยาลัยในการให้บริการแก่สังคม"

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาระดับท้องถิ่นและภูมิภาค (กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนา มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 3.

เรียนเพื่อรับประกาศนียบัตร แต่มีปัญหา เพราะความรู้หลายอย่างไม่ตรงตามความต้องการของสังคม ดังนั้นระหว่างปี ค.ศ. 1906-1907 มหาวิทยาลัยวิสคอนซินจึงได้ปรับปรุงความคิดและแนวทางใหม่โดยให้หน่วยงานรัฐบาล องค์การของบริษัท เอกชน องค์การอุตสาหกรรม ธุรกิจมีส่วนร่วมในการจัดเนื้อหาความรู้และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น กิจกรรมที่จัดขึ้นส่วนใหญ่ครอบคลุมตั้งแต่การจกอบรมระยะสั้น ๆ การประชุมสัมมนา การเปิดห้องสมุดให้บริการ การให้คำปรึกษา ถ้านเนื้อหาความรู้เป็นความรู้ทั่วไปและความรู้เฉพาะ เรื่องแต่ไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ

ขณะที่มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็ได้เผยแพร่ความรู้ทางด้านเกษตรกรรมและวิศวกรรม การเกษตรให้แก่ชาวนาหรือผู้นำชาวนาค่าย โดยมหาวิทยาลัยของทุก ๆ รัฐให้ความรู้และทำการวิจัยศึกษา เพื่อเสนอแนวทางแก้ปัญหาทำให้กิจการด้านเกษตรของสหรัฐอเมริกาก้าวหน้าไปอย่างมากจากกิจกรรมแบบธรรมดากลายเป็นกิจกรรมแบบอุตสาหกรรม และรูปแบบของการให้บริการได้เปลี่ยนไปในทางสนองคณระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น ในรูปแบบของอุตสาหกรรมนี้เองที่แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่องปรากฏชัดเจน นักเรียนและผู้ใหญ่ที่ทำงานตอนกลางวันได้เรียกร้องที่จะได้รับความรู้ใหม่ ๆ มาปรับปรุงความรู้ของตน คนที่ทำงานแต่ไม่มีโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องการมีโอกาสเรียน สถาบันธุรกิจอุตสาหกรรมรวมทั้งองค์การของรัฐบาลต้องการให้มหาวิทยาลัยจัดการศึกษาซ่อม เสริมให้กับคนงานเพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี วิทยาลัยภาคค่ำ (Evening College) จึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ส่วนการศึกษาทั่วไป (General Studies) เริ่มมีขึ้นเกือบทุกสถาบัน และหลักสูตรระยะสั้น (Short Course) ก็ได้เกิดขึ้นในโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงต่าง ๆ เช่น แพทย์ศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ และพาณิชย์ศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) หรือศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง (Center for Continuing Education) หรือแผนกเผยแพร่ความรู้ (Extension Division) จึงเกือบเป็นของจำเป็นสำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื้อหา

วิชาที่มีอยู่อย่างกว้างขวางครอบคลุมตั้งแต่ความรู้ทั่วไป ความรู้เฉพาะด้าน โดยมีหลักการว่า สถาบันการศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ตอบสนองความต้องการของคนทุกประเภทและบุคคลที่สนใจ¹

ในปี พ.ศ. 2511 มหาวิทยาลัยชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เริ่มงานบริการชุมชนโดยกำหนดเนื้อหาในแผนงานเป็น 6 ด้าน ดังต่อไปนี้คือ

1. ด้านสุขภาพอนามัย (Health)
2. ด้านบริการสังคม (Social Service)
3. ด้านกฎหมาย (Law)
4. ด้านการวางแผนเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่และสิ่งแวดล้อม (Environment Planning and Housing)
5. ด้านการศึกษา (Education)
6. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development)²

วิจิตร อวระกุล ได้กล่าวถึงงานบริการชุมชนที่มหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ปฏิบัติและได้ผลดี มีดังนี้

1. การให้คำปรึกษาแก่รัฐบาล หรือเป็นที่ปรึกษาของรัฐบาล
2. เป็นผู้เชี่ยวชาญในการแก้ปัญหาทาง ๆ แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัญหาการจราจร การก่อสร้าง การศึกษา
3. บริการความรู้ทางวิชาการแก่ผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ที่ต้องการความรู้เพิ่มเติม
4. บริการทางการแพทย์ มหาวิทยาลัยที่มีคณะแพทยศาสตร์หรือคณะอื่นที่เกี่ยวข้องจะให้บริการชุมชนตามนี้ได้³

¹Malcolm S. Knowles, Higher Adult Education in the United States (Washington D.C.: American Council on Education, 1969), p.10.

²George Nash, The University and the City (New York: McGraw-Hill Company, 1973), p.151.

³วิจิตร อวระกุล, "ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคม" รายงานการสัมมนาภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง, น.83.

ไพฑูรย์ สินดารัตน์ ได้สรุปรูปแบบงานบริการชุมชนของสหรัฐอเมริกาเป็น 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

1. รูปแบบ Extension Education หรือ Geographical Extension เป็นการให้บริการในรูปแบบของการเผยแพร่กระจายความรู้ให้กว้างขวางออกไป บางทีก็เรียกว่าเป็นกิจกรรมทำนอง Extra-Mural Activities อย่างที่หลายประเทศในเอเชียนิยมกัน เช่น สิงคโปร์ ฮองกง เป็นต้น

2. รูปแบบ Community Service หรือ Social Service หรือ Functional Extension ก็เรียกกัน ลักษณะนี้มหาวิทยาลัยโดยอาจารย์หรือศาสตราจารย์ทั้งหลาย หรือสถาบันอุดมศึกษาเองไปร่วมมือกับภาครัฐบาล ชุมชนหรือองค์กรอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยรับให้คำปรึกษาและหรือทำวิจัยให้กับรัฐบาลหรือองค์กรอื่น ๆ อย่างที่เราพูดกันถึงมากในปัจจุบัน

3. รูปแบบ Continuing Education หรือ Chronological Extension รูปแบบนี้มุ่งที่จะให้สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ทุกคนจะมีโอกาสใช้ได้ และได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ เป็นความพยายามที่จะ Socialize สถาบันอุดมศึกษาส่วนหนึ่งนั่นเอง แนวคิดนี้ในปัจจุบันเรียกกันว่า Recurrent Education หรือ Lifelong Education ค่าย¹

แนวคิดเรื่องงานบริการชุมชนจากประเทศอังกฤษและอเมริกา นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของงานบริการชุมชนที่พูดถึงในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าแนวคิดหลักก็คือ การเผยแพร่ความรู้หรือกระจายความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาออกไปให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และต้องการให้คนส่วนมากมีส่วนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่

¹ไพฑูรย์ สินดารัตน์, พูดเรื่องอุดมศึกษา หน้า 341 - 342 .

1.2 งานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

งานบริการชุมชนมาปรากฏชัดเจนหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา โดยในระหว่างปี พ.ศ. 2495-2496 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เสนอแผนปรับปรุงมหาวิทยาลัยขึ้น ซึ่งครอบคลุมงานบริการชุมชนไว้อย่างกว้างขวาง กิจกรรมที่เสนอนั้นมีงานด้านการส่งเสริมกิจการ การส่งเสริมยุวกสิกร การเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุ วิทยุยนตร์ เอกสาร และการให้การศึกษาระยะสั้น ซึ่งนับได้ว่าเป็นการริเริ่มงานบริการชุมชนอย่างแท้จริง แต่มุ่งเน้นเฉพาะการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรเป็นหลักสำคัญ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ดำเนินการในข้อเสนอนี้อย่างจริงจังในปีต่อ ๆ มา จากสถิติในปี 2513 ปรากฏว่ามีผู้ผ่านการอบรมวิชาชีพภาคฤดูร้อนซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2496 ไปแล้วไม่ต่ำกว่า 5 พันคน และการพิมพ์เผยแพร่เอกสารต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ในปี 2513 จึงได้มีการจัดตั้งสำนักส่งเสริมและฝึกอบรมขึ้นซึ่งได้ดำเนินการอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน¹

ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการเผยแพร่ความรู้ทางด้านการปกครอง และพิมพ์ผลงานวิจัยออกเผยแพร่อย่างกว้างขวางเช่นกัน รวมทั้งการเปิดห้องสมุดให้คนภายนอกใช้ พิมพ์วารสารออกเผยแพร่ โดยเฉพาะเมื่อได้แยกออกไปตั้งเป็นสถาบันอิสระคือสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์แล้ว ก็ได้ตั้งสำนักฝึกอบรมขึ้นในปี 2510 เพื่อทำหน้าที่ในการให้บริการชุมชนอย่างจริงจัง สำนักฝึกอบรมนี้ได้ดำเนินการให้บริการชุมชนอย่างเป็นลำดับเป็นต้นเรื่อยมาจนปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์เป็นสถาบันที่ให้บริการทางวิชาการอย่างกว้างขวางสถาบันหนึ่ง²

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ริเริ่มงานบริการชุมชนในรูปแบบใหม่ขึ้นอีกลักษณะหนึ่งคือการตั้งค่ายอาสาพัฒนาขึ้น รูปแบบของการบริการชุมชนแบบนี้เป็นแบบที่เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยที่กำลังพัฒนา เป็นส่วนใหญโดยที่นิสิตนักศึกษาพร้อมกับอาจารย์ใช้เวลาว่างในฤดูร้อนปิดภาคเรียนออกไปตามหมู่บ้านในชนบทไปช่วย เหลือแนะนำและทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้าน

¹ ไททรัพย์ สินดารัตน์, "งานบริการชุมชน : บทบาทที่สามของมหาวิทยาลัย," (เอกสารการสัมมนาชุดที่ 3 โครงการจัดตั้งศูนย์การศึกษาต่อเนื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513) หน้า 8.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

นั้น ๆ เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น การสร้างบ่อน้ำ สร้างโรงเรียน สร้างศาลา ทำถนน เป็นต้น กิจกรรมในรูปแบบนี้ได้เริ่มในปี พ.ศ. 2501 และได้รับความนิยมสูงขึ้นแต่ก็เริ่มลดลง¹

นอกจากสถาบันหลักทั้งสามที่เริ่มต้นงานบริการชุมชนอย่างจริงจังแล้ว มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ก็ยังทำหน้าที่ในค่านี้อยู่เช่นกัน แต่ส่วนมากมักจะเป็นการให้บริการเฉพาะเรื่องเฉพาะบุคคล และเป็นครั้งคราว เช่น งานอบรมครู อบรมนักบัญชี อบรมนักกฎหมาย เป็นการบรรยาย เป็นการประชุมทางวิชาการที่อาจารย์แต่ละคนไปร่วมเป็นครั้งคราว

งานบริการชุมชนเท่าที่เป็นมาส่วนใหญ่จะเห็นได้ว่าเป็น เรื่องของการเผยแพร่ความรู้ เป็นการกระจายความรู้จากมหาวิทยาลัยไปสู่ชุมชน เช่นเดียวกับงานบริการชุมชนของมหาวิทยาลัยในยุโรปและอเมริกาในระยะแรก ๆ เช่นกัน การให้บริการชุมชนในรูปแบบของการเป็นที่ปรึกษา และให้คำแนะนำแก่การดำเนินงานขององค์กรและรัฐวิสาหกิจนั้น เพิ่งจะมาเริ่มในสมัยที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นในระหว่างปี 2501-2504 ซึ่งรัฐบาลในสมัยนั้นได้อาศัยนักวิชาการจากหลายแห่งไปร่วมกันวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น ระยะเวลาที่บทบาทของสถาบันอุดมศึกษามีส่วนสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยได้มีการปฏิบัติเพื่อให้บริการแก่ชุมชนมากขึ้น และตั้งแต่นั้นมาการวางแผน เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติก็ได้อาศัยความรู้ความคิดจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัยเสมอมา บทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักศึกษาในมหาวิทยาลัยที่มีต่อชุมชนและสังคมปรากฏขึ้นอย่างสูงและอย่างมีความหมายหลัง ตุลาคม 2516²

งานบริการชุมชนเท่าที่เกิดขึ้นในระยะแรก ๆ นี้เป็นระยะที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของแต่ละยุคแต่ละสมัย และดำเนินกันไปอย่างไร้ระบบ ไม่มีแบบแผนที่แน่นอน ไม่ประสานงานกัน รวมทั้งไม่ได้มีการศึกษากันอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องเป็นราวอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2517 จึงได้มีการวิเคราะห์และพิจารณางานของมหาวิทยาลัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานบริการชุมชน ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิจิตรโลก ในเรื่องภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง ประกอบด้วยภารกิจ 4 ด้าน

¹ไพฑูริย์ สีนลารักษ์, ยุคเรื่องอุดมศึกษา หน้า 345.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 347.

คือภารกิจด้านการเรียนการสอน ภารกิจด้านการวิจัย ภารกิจด้านกาให้บริการทางวิชาการ แก่ชุมชน และภารกิจด้านการทำนุบำรุงสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการบริการชุมชนนั้น ได้มีการแยกพิจารณาในรายละเอียดความจำเป็น ขอบข่าย และแนวทาง ในการปรับปรุงงานบริการชุมชน นับว่าเป็นการพิจารณาที่มีขอบเขตกว้างขวางที่สุดเท่าที่เคยมีมาในการศึกษา เรื่องนี้ในวงวิชาการของไทย¹ สำหรับรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ของคณาจารย์และเตรียมผู้เรียนออกสู่สังคม
2. การให้บริการมุ่งตอบสนองความต้องการของสังคมและแก้ปัญหาแก่สังคมในชนบท เขตที่เหมาะสม
3. การให้บริการคือการทำงานร่วมกับสังคม มีใ้การให้หรือการรับเพียงอย่างเดียว?

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ ๔ (พ.ศ. 2520 - 2524) ส่วนที่เกี่ยวกับการบริการชุมชน จะพบว่ารัฐประสงค์จะให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถปฏิบัติหน้าที่หลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงมีนโยบายเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนโดยจะส่งเสริมการจัดการศึกษาต่อเนื่องในลักษณะต่าง ๆ เช่น การจัดและฝึกอบรม การสัมมนาทางวิชาการ การเผยแพร่สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ เพื่อเสริมและให้โอกาสแก่ผู้ประสงค์จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมแก่ผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาทุกสถาบันโดยทั่วไปยังทำอยู่ในวงจำกัดและไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะความสนใจเอาใจใส่ของผู้บริหารระดับสูงแตกต่างกันและผลิตเปลี่ยนแปลงเวียนกันอยู่เสมอความวาระงานที่สถาบันอุดมศึกษาจัดเป็นประจำ ได้แก่ งานของสาขาวิชาแพทยศาสตร์ ที่ให้การบริการตรวจรักษาพยาบาล การจัดฝึกอบรมสัมมนาทางวิชาชีพและวิชาการแก่ประชาชน ในบางสาขาวิชาเช่น เกษตรศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นต้น

¹โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย, "รายงานการสัมมนาเรื่องภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง," (อค์สำเนา), 2517, หน้า 10 - 11.

²สวัสดิ์ ทรัพย์จำนงค์, "ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง," วารสารการฝึกหัดครู 1 (มีนาคม 2519): 36-45.

นอกจากนี้ก็ปรากฏว่าภาระของอาจารย์ทางด้านการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ทมวงมหาวิทยาลัยยังไม่ใ้กำหนดนโยบายเทียบภาระงานไว้ชัดเจน จึงทำให้การกำหนดแผนงานเพื่อปฏิบัติตามภารกิจนี้ลดความสำคัญลงไป¹

สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนงานดำเนินงานบริการชุมชนในโครงการพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 มีนโยบายส่งเสริมการปฏิบัติงานทั้งในเมืองและชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และสนับสนุนการจัดระบบการประสานงานด้านบริการทางวิชาการแก่สังคมที่หน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการอยู่ ด้านเป้าหมายสนับสนุนให้มีโครงการบริการวิชาการแก่สังคมทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ส่งเสริมการประสานงานอย่างมีระบบ เกื้อกูลความรู้และประโยชน์ระหว่างบุคคลภายนอกทุกสาขาอาชีพ²

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ห้า (พ.ศ. 2525 - 2529) ในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษาระดับอุดมศึกษารูปประสงค์จะให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถปฏิบัติหน้าที่หลักได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงมีนโยบายเกี่ยวกับการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนดังนี้

. . . ขยายงานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเน้นการ แยกแพร่ความรู้ การฝึกอบรมและการศึกษาต่อเนื่องในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการให้บริการแก่ชุมชนครอบคลุมการบริการการรักษาพยาบาลและบริการทั่ว ๆ ไป เช่น การจัดฝึกอบรม การสาธิต การจักษุการศัลยกรรม การแสดงต่าง ๆ ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพควบคู่กันไป³

งานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย กล่าวได้ว่าเป็นการกระจายความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาให้แพร่หลายออกไป เช่น เกี่ยวกับการบริการชุมชนในประเทศอังกฤษและประเทศอเมริกา

¹ ทมวงมหาวิทยาลัย, แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529), หน้า 7.

² โครงการพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523, หน้า 432.

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529), (2525), หน้า 135.

1.2.1 ลักษณะและขอบข่ายงานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

อมร รักษาสิทธิ์ ได้เสนอแนวความคิดว่าสถาบันอุดมศึกษา เป็นสมอของสังคม จึงควรส่งเสริมให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาได้นำความรู้ที่มีอยู่ไปเผยแพร่แก่ประชาชน หน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ และยอมรับให้เป็นผลงานประจำปีด้วย ตามปกติการบริการชุมชนครอบคลุมถึงการไปแสดงปาฐกถา อภิปรายกลุ่ม รับผิดชอบเป็นที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญการสอน การนำอภิปรายในการฝึกอบรมต่าง ๆ¹

กองแผนงาน พววมหาวิทยาลัย ได้สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในลักษณะทั่วไปไว้ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนที่เป็นโครงการ หรือปฏิบัติการที่มีกำหนดเวลาค่อนข้างแน่นอน เช่น โครงการพัฒนาต่าง ๆ
2. การให้บริการชุมชนที่เป็นโครงการฉาบเพื่อให้ความรู้ทางวิชาการแก่บุคคลโดยมีโครงการอบรมและกำหนดเวลาที่ค่อนข้างจะแน่นอนและอาจจะมีการให้วิทยากรหรือประกาศนียบัตร

3. การให้บริการชุมชนที่กระทำเป็นครั้งคราว ได้แก่ หน่วยราชการหรือเอกชน เช่น การบรรยาย นิทรรศการ การจัดการประชุม การจัดสัมมนาการ เป็นต้น²

ภิญโญ สาธร ได้เสนอแนะว่างานบริการชุมชนที่สถาบันอุดมศึกษาควรจัด ได้แก่

1. เรื่องเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ อันเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง
2. เรื่องเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ

¹อมร รักษาสิทธิ์, "แนวการวัดการปฏิบัติงานประจำปีของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา," บรรณสาร ส.บ.ท. 1 (2) (สิงหาคม 2512): 1-10.

²กองแผนงาน พววมหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 38.

3. เรื่องเกี่ยวกับเกษตรศาสตร์ อันเป็นหลักสำคัญของประเทศ
4. เรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยี ได้แก่พวกอาชีพ การช่างทั้งหลายที่วิทยาลัย
หน้าจะให้ความช่วยเหลือชุมชน
5. เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและชีวิตครอบครัว¹

ชัยวัฒน์ ปานพลอย เสนอแนะว่า มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคมีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาและพัฒนาภูมิภาค โดยดำเนินกิจกรรมนำความรู้ที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยบริการให้ชุมชนภายนอก งานบริการวิชาการต่อชุมชนนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. งานให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education)
2. งานบริการชุมชน (Community Service)
3. งานส่งเสริมและพัฒนาชุมชน (Cooperative Extension Service)²

ลักษณะแรกให้การศึกษาแก่ชุมชนนั้น นอกจากมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคจะให้การศึกษา โดยการสอนหลักสูตรพิเศษแก่ชุมชนนอกจากหลักสูตรปกติ เช่น การสอน หรืออบรมระยะสั้น (Short Course) แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียน วิทยาลัย เช่น การจัดฝึกอบรมครูสอนภาษาอังกฤษ ฝึกอบรมครูสอนคณิตศาสตร์แล้ว มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคน่าจะให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยตรง โดยพิจารณาความต้องการและประโยชน์ต่อการทำงานชีพของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งการให้การศึกษาแก่ชุมชนนั้น ควรเป็นการมุ่งสอนวิชาการมากกว่าการสาธิต

ลักษณะที่สอง งานบริการชุมชนเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยบริการให้บุคคลภายนอกซึ่งในการนี้มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคอาจจะมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณและบุคลากรในการปฏิบัติงาน แคมมหาวิทยาลัยก็สามารถทำได้ในการรักษาพยาบาลให้แก่ชุมชน

¹ ภิญโญ สาร, การฝึกหัดครูและการรับใช้สังคม, หน้า 38.

² ชัยวัฒน์ ปานพลอย, "การจำแนกงานของมหาวิทยาลัย" การสัมมนาคณะบดีสถาบันอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2523), หน้า 68.

โดยมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคก็มีโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยประจำทุกมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังสามารถกระทำได้โดยการจัดเผยแพร่เอกสารทางวิชาการ โดยจัดพิมพ์เผยแพร่วิชาการออกสู่สังคมภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งงานดังกล่าวนี้มหาวิทยาลัยยังไม่ได้ทำอย่างจริงจังและได้ผลเท่าที่ควร ส่วนใหญ่การพิมพ์เอกสารทางวิชาการมักจะทำอยู่ในวงแคบผลประโยชน์จะตกอยู่กับบุคคลภายในมหาวิทยาลัยเองเป็นส่วนใหญ่ เช่น ผลงานทางวิชาการของอาจารย์หรือเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาเอง การบริการชุมชนอีกแบบหนึ่งคือการเขียนบทความ บรรยายอภิปรายทางหนังสือพิมพ์ หรือการให้คำปรึกษาและแนะนำแก่ชุมชน

ลักษณะที่สาม งานส่งเสริมและพัฒนาชุมชน เป็นการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ

ไพฑูริย์ พงศ์บุตร กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษาควรวางนโยบายเพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายในการให้บริการและลักษณะการดำเนินงานของสถาบันประกอบกัน การให้บริการแก่ชุมชนควรจะเป็นบริการที่เหมาะสมกับระดับของสถาบันอุดมศึกษาที่จะดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานซ้ำซ้อนกับสถาบันในระดั้มที่ต่ำกว่า นอกจากนี้การบริการจะต้องมีคุณค่าทางวิชาการ คือมีคุณค่าทั้งปริมาณและคุณภาพ ประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงถึงก็คือ การให้บริการจะต้องเหมาะสมกับความต้องการของสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาจะต้องติดตามดูสถานะของสังคมในท้องถิ่นว่าสังคมมีความต้องการอะไร¹

ทองอินทร์ วงศ์โสธร ให้ความเห็นว่ารูปแบบของศูนย์บริการชุมชน แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. ศูนย์แบบประสานงาน การตั้งศูนย์แบบนี้ยึดจุดมุ่งหมายรอง (Support Goals) ของสถาบัน คือทำหน้าที่เพียงแค่วิหารหรือประสานงานการให้บริการแก่ชุมชน

¹ไพฑูริย์ พงศ์บุตร, "ภารกิจของมหาวิทยาลัยในด้านการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน" ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง (โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย หน่วยงานมหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 85-86.

การจัดโปรแกรมการให้บริการต่าง ๆ อยู่ในภาควิชาหรือคณะวิชา เพราะเป็นเจ้าของวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง บุคลากรประจำมีน้อยมีเฉพาะตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารและธุรการ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตั้งขึ้นภายในสถาบันการปฏิบัติงานไม่ได้เต็มที่

2. ศูนย์แบบปฏิบัติงาน การตั้งศูนย์แบบนี้มีจุดมุ่งหมายหลัก (Primary Goals) ของสถาบัน คือทำหน้าที่ดำเนินงานการให้บริการแก่ชุมชนและเพื่อให้ระบบงานมีประสิทธิภาพไม่แย่งกันทำงาน ศูนย์มีฐานะเทียบเท่าคณะวิชาเป็นหน่วยงานอิสระ มีบุคลากรประจำมาก จัดสรรบุคคลประเภทต่าง ๆ ตามหน้าที่ การปฏิบัติงานดำเนินได้อย่างเต็มที่¹

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ สรุปจากข้อมูล "การศึกษาข้อมูล เพื่อพัฒนาชุมชน" ใ้ว่าในการที่มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคจะให้บริการทางวิชาการเพื่อพัฒนาชุมชนนั้น มหาวิทยาลัยควรจะได้คำนึงถึงบทบาทของตนเองว่าสมควรทำในลักษณะใดที่จะไม่ก้าวหน้าที่ของหน่วยงานอื่น หรือลดความซ้ำซ้อนในการทำงานได้ ในการพัฒนาชุมชนส่วนภูมิภาคนั้นมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคควรเข้าไปมีบทบาทบริการชุมชน 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคเข้าไปเกี่ยวข้องกับฐานะของนักการศึกษานักวิชาการ
2. มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคเข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมชนในฐานะของสมาชิกของชุมชนนั้น
3. บทบาทในการแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ของชุมชน²

ทบวงมหาวิทยาลัย ใ้ให้หลักการของการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนว่า หลักการที่ดีของการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ควรเป็น "ทวิลักษณะ" หรือสองฝ่าย (Bilateral) กล่าวคือ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันใ้ประโยชน์ทางวิชาการและรับปัญหาข้อเท็จจริง

¹ทองอินทร์ วงศ์โสธร, "หน่วยงานมหาวิทยาลัยในบทบาทที่สองและสาม," วารสารการศึกษาแห่งชาติ 2 2 (ธันวาคม 2520-มกราคม 2521). 36-41.

²ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, "การศึกษาข้อมูลเพื่อพัฒนาชุมชน" การประชุมปฏิบัติการเรื่องอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือ ครั้งที่ 3 ณ สำนักงานสมุคกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (เอกสารอค์สำเนา).

เข้ามาเป็นประโยชน์ทางวิชาการด้วย ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดหน้าที่การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนในพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยก็ตามแต่มิได้มีการกำหนดลงไปอย่างเด่นชัดเกี่ยวกับน้ำหนักของความสำเร็จของการบริการชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับหน้าที่อื่นคือการสอนและการทำวิจัย ดังนั้นจึงเกิดปัญหาข้อขัดแย้งกันขึ้นในระหว่างเป้าหมายเกี่ยวกับหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โดยหลักการแล้วการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน เป็นส่วนสำคัญและสัมพันธ์กับหน้าที่อื่น ๆ ทั้งนี้จะเน้นน้ำหนักให้ความสำคัญหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้ เนื่องจากความแตกต่างในลักษณะสาขาวิชาหรือสถาบันหรือตัวบุคคลในแต่ละมหาวิทยาลัย¹

สายสุรี จุติกุล กล่าวว่า งานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคควรมุ่งพัฒนาภูมิภาคนั้น ๆ แต่การจะพัฒนาสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา หรือด้านใด ๆ ก็ตาม สถาบันอุดมศึกษาควรได้มีการศึกษาถึงความต้องการในการบริการของประชาชนในภูมิภาคนั้น ๆ ก่อนว่ามีความต้องการจะพัฒนาในด้านใดหรือในเรื่องใดบ้าง ทั้งนี้เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการเหล่านั้นควบคู่กันกับความพร้อมในด้านทรัพยากรของสถาบัน²

จากทัศนะของนักวิชาการที่สนใจงานด้านบริการชุมชน พอสรุปได้ว่า งานบริการชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่างานด้านอื่น ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งการดำเนินงานบริการชุมชนสถาบันควรกำหนดขอบข่าย ความมุ่งหมายในการให้บริการที่เด่นชัด ส่วนเนื้อหาทางวิชาการที่จะให้บริการนั้นนอกจากจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของสถาบันแล้วยังต้องคำนึงถึงความต้องการของประชาชนในชุมชนด้วย เมื่อสถาบันให้ประโยชน์ทางวิชาการควรรับปัญหาข้อเท็จจริงเข้ามาเป็นประโยชน์ทางวิชาการด้วย

¹ทบวงมหาวิทยาลัย, การสัมมนาคณะศึกษาศาสตร์สถาบันอุดมศึกษา 25-27 มิถุนายน 2523, หน้า 12.

²สายสุรี จุติกุล, "ข้อพิจารณาเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค" บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาระดับท้องถิ่นและภูมิภาค โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย 2516, หน้า 5.

1.2.2 ปัญหาการบริหารชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

ทรวงมหาวิทยาลัย ประเมินผลการพัฒนาการศึกษาาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 4 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคด้านงานบริหารชุมชน 4 ประการด้วยกันคือ

1. ด้านการบริหารงาน เนื่องด้วยผู้บริหารยังไม่เห็นความสำคัญและความสนใจอย่างจริงจัง ประกอบกับมีใ้ก่กำหนดนโยบายไว้นั้นชัด ทำให้ผู้บริหารปฏิบัติไม่มีแผนปฏิบัติงานที่แน่นอน นอกจากนี้ยังขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก จึงทำให้เกิดการปฏิบัติงานซ้ำซ้อน

2. ด้านบุคลากร ขาดแคลนบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ในด้านปริมาณคือไม่มีผู้ดำเนินงาน ทั้งนี้เนื่องจากการะงานสอนของอาจารย์มีมาก และในบางคณะยังขาดแคลนอาจารย์จึงทำให้อาจารย์ไม่สนใจทำงานด้านนี้ และผลงานก็มีใ้กัน้รวบรวมเพื่อขอเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ด้านคุณภาพนั้นไม่มีผู้มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญเฉพาะสาขามาช่วยดำเนินงานโดยเฉพาะการฝึกชมรมและชุมนุม

3. ด้านงบประมาณ มิได้รับการสนับสนุนงบประมาณหรือใ้รับก็เพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การดำเนินงาน ทำให้ผู้ที่ทำงานทางด้านนี้ต้องช่วยตัวเองในการหารายใ้มาสนับสนุนโครงการของงาน

4. ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ยังขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ที่ใ้สำหรับการจัดทำสื่อในการเผยแพร่ความรู้ ขาดแคลนอาคารสถานที่ในการฝึกชมรม จักกิจกรรมต่างๆ และเผยแพร่ผลงาน¹

ชัคติยา กรรณสูต กล่าวว่า การบริหารชุมชนที่สถาบันอุดมศึกษาทำอยู่ยังใ้บริหารในวงแคบ และการดำเนินงานยังมีปัญหาหลายประการ เช่น ด้านการบริหาร มีปัญหาเกี่ยวกับ

¹ คณะกรรมการจัดทำรายงานสภาพปัจจุบันของสถาบันอุดมศึกษา. รายงานเรื่อง การประเมินผลการพัฒนาการศึกษาาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 4 (ทรวงมหาวิทยาลัย, 25 กุมภาพันธ์ 2523). หน้า 39.

การขาดบุคลากรในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ภาครัฐประสานงานที่มีความสามารถจัดหาบุคคลต่าง ๆ มาทำงานร่วมกันได้ ภาครัฐกลางที่จะทำหน้าที่ประสานงานด้านนี้ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม และโครงสร้างขององค์กรมีลักษณะขาดความยืดหยุ่น¹

ทบวงมหาวิทยาลัย จัดสัมมนาคณะที่สถาบันอุดมศึกษาโดยใค้อภิปรายเรื่อง "ปัญหาการให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัย" ผลการสัมมนาพอสรุปได้ว่า การให้บริการชุมชนของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันยังเป็นปัญหาอยู่ เนื่องจากไม่กระทุวไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ก่อให้เกิดความลำบากในทางปฏิบัติ ส่วนใหญ่แล้วงานบริการชุมชนที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ได้กระทำไปแล้วนั้น เป็นไปในรูปของอาสาสมัครซึ่งไม่มีเงินสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่งต่างจากกระทรวงอื่น ๆ ที่กระทุวไว้ อย่างชัดเจน จึงสามารถปฏิบัติงานได้และมีงบประมาณในการดำเนินงานได้ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยก็ได้ดำเนินการบริการชุมชนอยู่แล้ว ทั้งทางตรงและทางอ้อม มหาวิทยาลัยได้ดำเนินการเรียนการสอน การวิจัยและการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นไปในรูปผสมผสานกัน เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถไปรับใช้ประเทศชาติและสังคม นอกจากนี้มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้นำทรัพยากรของมหาวิทยาลัยไปใช้ในชนบทในรูปของการวิจัย ซึ่งการบริการชุมชนดังกล่าวอยู่ภายใต้ขอบเขตของการวิจัยและการพัฒนาชุมชน โดยแท้จริงแล้วปัญหาในชนบทนั้นเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม ฉะนั้นการแก้ปัญหาในชนบทนั้นจะต้องอาศัยความรู้จากหลายสาขาวิชาซึ่งมีอยู่ในมหาวิทยาลัย แต่ปัญหาอยู่ตรงที่มหาวิทยาลัยจะให้บริการช่วยแก้ปัญหาได้มากน้อยแค่ไหน ได้กำหนดนโยบายที่แน่นอน เพื่อยึดถือปฏิบัติแล้วหรือไม่และการบริการเราจะให้ได้ตลอดหรือไม่ ถ้าทราบไค้ที่เรายังไม่มีหลักยึดถือปฏิบัติ การบริการชุมชนก็น่าจะทำในรูปของการประสานงานกับหน่วยส่งเสริม เผยแพร่อย่างใกล้ชิดทุกระดับ²

¹ชัตติยา กรวรรณสุต, "บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาค้นการศึกษาค้นใหญ่และการศึกษานอกระบบในปัจจุบัน ศึกษาเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาที่มีหน่วยงานกลางอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร" รายงานการสัมมนาเรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาค้นการศึกษาค้นใหญ่และการศึกษานอกระบบ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 140-141.

²ทบวงมหาวิทยาลัย, สัมมนาคณะที่สถาบันอุดมศึกษา 25 - 27 มิถุนายน 2523,

อรวรรณ อุทิศวรรณกุล กล่าวถึงปัญหาคำงานบริการชุมชนของมหาวิทยาลัยว่า มีดังนี้

1. มหาวิทยาลัยยังไม่พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การให้บริการชุมชน ดังจะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยยังขาดนโยบายที่แน่นอน ขาดงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรที่มีความสามารถ ความคิดริเริ่ม ความเต็มใจ ความผูกพันซบักซอบกัน และพร้อมที่จะเสียสละความสุจริตส่วนตัว นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังขาดการติดต่ออย่างใกล้ชิดกับชุมชน เพื่อที่จะทราบถึงความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง

2. ขาดความเข้าใจในความหมายและอุดมคติที่แท้จริงของการพัฒนา ขาดการติดต่อและประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กร เอกชนและประชาชนกับมหาวิทยาลัย ทำให้ไม่ปรารถนาจะร่วมมือกัน เกิดความรู้สึกว่าต่างฝ่ายต่างทำงานกันคนละหน้าที่ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกัน สำหรับประชาชนจะยิ่งเห็นความมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันศักดิ์สิทธิ์ไม่กล้าเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แม้ประชาชนจะคาดหวังว่ามหาวิทยาลัยจะเป็นสถาบันที่ช่วยอย่างและต้องการเห็นคนของมหาวิทยาลัย เป็นบุคคลตัวอย่างและเป็นผู้นำของสังคมก็ตาม¹

ปัญหาทางบริการชุมชน อาจกล่าวได้ว่า นอกจากจะประสบปัญหาคำงานบริหาร คำนุเคราะห์ คำนงงบประมาณ และคำอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์แล้ว ปัญหาที่ยังอยู่ที่สถาบันมิได้กำหนดนโยบายในการดำเนินงานบริการชุมชนที่เด่นชัด เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ สำหรับอาจารย์ที่ปฏิบัติงานคำานนี้ ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹อรวรรณ อุทิศวรรณกุล, "บทบาทที่ปฏิบัติอยู่และบทบาทที่ปรารถนาของอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมนุษยวิทยาระดับบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 14.

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานบริการชุมชน และงานวิจัยเกี่ยวกับภาคตะวันออก งานวิจัยดังกล่าวเท่าที่ศึกษามามีดังต่อไปนี้

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับงานบริการชุมชน

อนันต์ ศรีโสภณ ได้ศึกษาความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อที่จะหาองค์ประกอบที่สำคัญของความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและที่คาดหวังว่าควรจะเป็น และเพื่อจัดลำดับความสำคัญของความมุ่งหมายเหล่านั้น โดยศึกษาข้อมูลจากทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มอาจารย์และกลุ่มนักศึกษา ซึ่งมาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศทั้งของรัฐบาลและของเอกชน จำนวน 1,122 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยคำถาม 84 ข้อ ซึ่งครอบคลุมความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปทั้งหมด ผลการศึกษาพบว่าจากการวิเคราะห์ความมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยทั้ง 84 ข้อนั้นพบว่างานบริการชุมชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันดับ 2 จากองค์ประกอบที่สำคัญ 8 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับความสำคัญดังนี้

1. ความเป็นเลิศทางวิชาการ
2. การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน
3. สร้างบรรยากาศทางวิชาการ

4. มีเสรีภาพทางวิชาการ
5. มีความสามารถอย่างแท้จริง
6. มีความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรม
7. มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม
8. สร้างบรรยากาศในการริเริ่มกระทำสิ่งใหม่ ๆ¹

รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์ ได้ศึกษาคุณภาพ ประสิทธิภาพ ผลงานทางวิชาการและภาระ
 การทำงานของผู้สอนในวิทยาลัยครูที่สังกัดภาควิชาที่เปิดสอนเป็นวิชาเอกระดับปริญญาตรี
 ได้แก่ ภาควิชาภาษาอังกฤษ ภาษาไทย สังคมศึกษา คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ทั่วไป ในปี
 การศึกษา 2521 พบว่า ผู้สอนในวิทยาลัยครูมีภาระการทำงานโดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 29.10
 ชั่วโมง ใช้เวลาส่วนใหญ่ในด้านการสอน การเตรียมการสอนและการตรวจงานถึง 17.22
 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และใช้เวลาเฉพาะการสอน 9.76 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ส่วนภาระในด้าน
 บริการชุมชนใช้เวลาอันน้อยที่สุดคือเฉลี่ยสัปดาห์ละ 0.5 ชั่วโมง²

อรพรรณ อุทิศวรรณกุล ศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติอยู่และบทบาทที่ปรารถนาของอาจารย์
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภาคคน ปีการศึกษา 2520 จำนวน 341 คน พบว่าหน้าที่ที่อาจารย์
 ปฏิบัติน้อยมากคืองานบริการชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว เป็นการช่วยเหลืองานของสมาคมต่าง ๆ
 มากกว่าที่จะเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการของศูนย์ให้คำปรึกษาทางวิชาการ ส่วนบทบาทที่
 ปรารถนาของอาจารย์พบว่า การปฏิบัติงานบริการชุมชนนั้นมีอาจารย์จำนวนครึ่งหนึ่งที่ระบุว่า
 ชอบให้คำแนะนำทางวิชาการแก่นักศึกษาทั่ว ๆ ไป (ไม่ใช่ให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่)
 ซึ่งมากกว่าอาจารย์ที่ระบุว่าชอบเป็นกรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการให้หน่วยราชการและ

¹อนันต์ ศรีโสภณ, การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย
 (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522).

²รังสรรค์ ทิมพันธุ์พงษ์, "การศึกษาคุณภาพ ประสิทธิภาพและผลงานทางวิชาการ
 และภาระการทำงานของผู้สอนในวิทยาลัยครู" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522), หน้า 76-77.

องค์การเอกชนอย่างเห็นได้ชัด¹

บุญทัน เฒ่าเจริญ ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการของครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายและพะเยาที่สัมพันธ์กับการปรับปรุงหลักสูตรและการให้บริการของวิทยาลัยครูเชียงรายแก่ครูประจำการ พบว่า วิทยาลัยครูได้จัดนิทรรศการทางวิชาการมากเป็นอันดับหนึ่ง การฝึกอบรมครูประจำการเพื่อเพิ่มพูนความรู้เป็นอันดับสอง ส่วนการจัดสัมมนาครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดขึ้นในวิทยาลัยครูจัดได้น้อยที่สุด²

ประสิทธิ์ เทียมเกษ ได้ศึกษาการบริการชุมชนของวิทยาลัยครูตามทัศนะของผู้บริหารการศึกษา ครูและผู้นำท้องถิ่นในเขตการศึกษา พบว่า ครูมีความต้องการรับบริการด้านการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการมากกว่าผู้บริหารการศึกษาและผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นต้องการรับบริการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพมากกว่าผู้บริหารการศึกษาและครู³

ไพจิตร สหัสร์จินดา ได้ศึกษาความต้องการของครูอาจารย์ในงานบริการการศึกษาของวิทยาลัยครูสกลนคร พบว่า ครูอาจารย์ที่มีวุฒิต่างกันในวิทยาลัยครูสกลนครและโรงเรียนประถมศึกษานในโครงการทดลองการบริการการศึกษามีความต้องการรับบริการไม่แตกต่างกัน และมีความพอใจในบริการด้านวิชาการที่ได้รับอยู่ แต่ต้องการได้รับเพิ่มขึ้นอีกใน

¹อรวรรณ อุทิศวรรณกุล, "บทบาทที่ปฏิบัติอยู่และบทบาทที่ปรารถนาของอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่" หน้า ข.

²บุญทัน เฒ่าเจริญ, "ปัญหาและความต้องการของครูองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงรายและพะเยาที่สัมพันธ์กับการปรับปรุงหลักสูตรและการให้บริการของวิทยาลัยครูเชียงรายแก่ครูประจำการ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521), หน้า 86-87.

³ประสิทธิ์ เทียมเกษ, "การบริการชุมชนของวิทยาลัยครูตามทัศนะของผู้บริหารการศึกษา ครูและผู้นำท้องถิ่นในเขตการศึกษา 5" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521), หน้า 49.

ด้านสุขภาพอนามัยและทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่ยากจน¹

เปรมจิตต์ จีระพันธ์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำในแต่ละคณะกับค่าเฉลี่ยปานกลางของอาจารย์ทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 530 คน โดยใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์หนึ่งท่านใช้เวลาทำการสอน วิจัย บริการชุมชนและบริหาร 24, 7, 6 และ 8 ชั่วโมง ตามลำดับ²

ปฤศณา ภูวนันท์ ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำคณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งปฏิบัติงานในภาคต้นของปีการศึกษา 2518 จำนวน 404 คน โดยใช้แบบสอบถาม จากการศึกษพบว่าอาจารย์คนหนึ่งโดยปกติทำการสอน การวิจัย การบริการชุมชน การบริหาร เป็น 19, 10, 10 และ 7 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ตามลำดับ อาจารย์หนึ่งในสามทำการสอนโดยไม่ได้ให้บริการชุมชนและหนึ่งในสามทำการสอนควบคู่กับการวิจัยและการบริการชุมชน และปริมาณเวลาที่ใช้ในด้านการสอน การวิจัย การบริการชุมชน การบริหาร และการปฏิบัติงานทั้งหมดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01³

สมชาย วงศ์เกษม ได้ศึกษาปริมาณงานของบทบาทการสอน การวิจัย และการบริการชุมชนของอาจารย์วิทยาลัยครุฑนครราชสีมา วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูอุตรธานี และวิทยาลัยครูอุบลราชธานี ซึ่งกำลังปฏิบัติหน้าที่การงานอยู่ในภาคเรียนที่สอง ปีการศึกษา 2518 จำนวน 380 คน โดยใช้แบบสอบถาม จากการศึกษพบว่า มีบทบาทด้านการสอน

¹ไพจิตร สหัสร์จินดา, "ความต้องการของครูอาจารย์ในด้านการบริการการศึกษาของวิทยาลัยครูสกลนคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519, หน้าบทคัดย่อ).

²เปรมจิตต์ จีระพันธ์, "การศึกษาเปรียบเทียบลักษณะหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2513), หน้า ก.

³ปฤศณา ภูวนันท์, "ลักษณะหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยมหิดล" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518), หน้า ง-จ.

33 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คำนวณการวิจัย 7 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คำนวณบริการชุมชน 13 ชั่วโมงต่อสัปดาห์¹

พิศมัย ศรีอำไพ ได้ศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทั้ง 8 สาขา จำนวน 655 คน โดยใช้แบบสอบถามจากการศึกษาพบว่าอาจารย์คนหนึ่งสอน 2 วิชาต่อภาคและสอน 2 หมู่เรียน ใช้เวลาในด้านการสอน การนิเทศการสอน การวิจัย การบริหารและการบริการชุมชน 25, 7, 6, 12 และ 5 ชั่วโมง ตามลำดับ ส่วนผลการเปรียบเทียบสรุปได้ว่าด้านการสอนและการบริการไม่แตกต่างกัน²

สมชาย ทยานยง และ ชนิกา ศิลปอนันต์ ได้ทำการสำรวจและวิจัยหน้าที่และปริมาณงานของอาจารย์ประจำในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า งานที่อาจารย์ทำรองจากงานสอนคือ งานเสริมสร้างวิชาการและวิชาชีพ งานบริหารและธุรการ งานบริการชุมชน งานวิจัยและเขียนตำรา งานกรรมการ งานอาจารย์ที่ปรึกษา งานกิจการนิสิต งานพัฒนาหลักสูตร และงานบรรยายพิเศษและสัณนิเวศวิทยานิพนธ์ ตามลำดับ³

วรมุข พงศ์สถาพร ได้วิเคราะห์ความคิดเห็นของอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เกี่ยวกับการกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีพื้นความรู้ในสาขาวิชาแตกต่างกัน แต่อยู่ในคณะเดียวกันว่าจะให้ความสำคัญต่อ

¹สมชาย วงศ์เกษม, "บทบาททางการสอน การวิจัยและการบริการสังคมของอาจารย์วิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519), หน้า 100-102.

²พิศมัย ศรีอำไพ, "การศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่การงานของอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า ..

³สมชาย ทยานยง และ ชนิกา ศิลปอนันต์, ลักษณะหน้าที่และปริมาณงานของอาจารย์ประจำในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 70-73.

ภาวกิจต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยแตกต่างกันหรือไม่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวน 107 คน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มสาขา คือ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา สาขาวิชาภาษา และสาขาวิชาพลานามัยหรือศิลปะ ผลการทดสอบงานค่านิจัย งานเขียนทางวิชาการและงานบริการชุมชน โดยใช้ ANOVA พบว่า ไม่มีงานประเภทใดเลยที่อาจารย์ 4 กลุ่มสาขาวิชาให้ความสำคัญแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ¹

กมลพิศ สืบพงษ์ เปรียบเทียบการปฏิบัติงานของอาจารย์ระหว่างวิทยาลัยครูภาคตะวันตก ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คืออาจารย์วิทยาลัยครูภาคตะวันตกที่ปฏิบัติหน้าที่ตลอดปีการศึกษา 2523 จำนวน 355 คน ผลการวิจัยพบว่าอาจารย์วิทยาลัยครูภาคตะวันตกให้ความสำคัญของงานแต่ละประเภทคั้งนี้ งานสอน 3.07 งานวิจัยผลิตตำรา 2.21 งานนิเทศการศึกษา 2.08 งานที่เกี่ยวกับกิจการนักศึกษา 1.67 งานบริหาร 1.51 งานบริการชุมชน 1.49 งานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 1.16 และงานธุรการ 1.00 ตามลำดับ²

ระพี สุวรรณงู ไต่ศึกษาความคาดหวังของอาจารย์ ผู้บริหารและนักศึกษาต่อตำแหน่งอาจารย์และสาเหตุของความตึงเครียดในบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยสอบถามจากผู้บริหารจำนวน 132 คน อาจารย์จำนวน 313 คน และนักศึกษาจำนวน 222 คน ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยในประเทศไทยแม้จะยอมรับว่าการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นการเผยแพร่ความรู้ ชื่อเสียงของตนเองและของมหาวิทยาลัยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วอาจารย์ยังสนใจปฏิบัติกันน้อยมาก การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่อาจารย์สนใจปฏิบัติ

¹วรุณ พงศ์สถาพร, "การวิเคราะห์ความคิดเห็นของอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเกี่ยวกับภาวกิจของมหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523).

²กมลพิศ สืบพงษ์, "การเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของอาจารย์ระหว่างวิทยาลัยครูภาคตะวันตก" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524).

กันในปัจจุบันที่เห็นได้ชัดคือ การช่วยเหลือสนับสนุนการจัดบริการชุมชนของสมาคมต่าง ๆ
 กับการสมัคร เป็นสมาชิกของสมาคม ส่วนกิจกรรมของสมาคมที่อาจารย์ปฏิบัติ ได้แก่ อภิปราย
 แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา บริหาร ประชาสัมพันธ์ เขียนบทความ
 เสนอผลงานวิจัย จัดทำหนังสือ ทรวจลณบัญญัติ บริจาค และจัดหาเงินผลประโยชน์ช่วยงาน
 กาชาด จัดบริการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่และวางแผนครอบครัว ให้คำแนะนำปรึกษาและให้
 ความร่วมมือในกิจกรรมทั่วไปของสมาคม¹

สุธีระ ทานทวนิช ได้ศึกษาบทบาททางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนคริน
 ทวีโรธ บางแสน ปีการศึกษา 2517 กลุ่มตัวอย่างได้แก่อาจารย์จำนวน 81 คน นิสิตจำนวน
 1,301 คน โดยใช้แบบสอบถาม พบว่าการปฏิบัติงานด้านกาบริการแก่ชุมชนของอาจารย์
 ได้แก่การจัดสัมมนาทางวิชาการกับอาจารย์ในสถาบันเดียวกัน การจัดนิทรรศการทางวิชาการ
 และการพิมพ์เอกสารประกอบการสอนทำไ้มาก การให้คำปรึกษาหรือแก่หน่วยงานของ
 รัฐบาลและหน่วยงานเอกชน การอบรมและบรรยายแก่บุคคลในหน่วยงานรัฐบาลและหน่วยงาน
 เอกชน การพิมพ์ตำราและบทความทางวิชาการ เสนอทางสื่อมวลชน การจัดอภิปรายทาง
 วิชาการและการร่วมสัมมนาทางวิชาการต่างสถาบันทำไ้น้อยมาก²

เสริมศรี ไชยสร ได้สรุปผลการวิจัยการอุดมศึกษากับการพัฒนาชนบทด้าน
 โครงการบริการชุมชน มีดังนี้

โครงการบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาคำานอาชีพ
 ด้านที่มีการจัดรองลงไปได้แก่ การพัฒนาทางด้านการศึกษา การพัฒนาคำานอนามัย สถาบัน
 อุดมศึกษามีโครงการ เกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ทักษะทางระบบสังคมและการ เมืองน้อยมาก

¹ระพี สุวรรณงู, "ความคาดหวังของอาจารย์ ผู้บริหารและนักศึกษาต่อตำแหน่ง
 อาจารย์และสาเหตุของความตึงเครียดในบทบาทของอาจารย์มหาวิทยาลัยในประเทศไทย"
 2521.

²สุธีระ ทานทวนิช, "บทบาททางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
 ทวีโรธ บางแสน ปีการศึกษา 2517" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรทวีโรธ ประสานมิตร, 2519), หน้า 79-85.

ความสนับสนุนทางด้านการเงินก็เช่นเดียวกัน ด้านการพัฒนาอาชีพหรือเกษตรได้รับการสนับสนุนมาก และรองลงมาได้แก่การพัฒนาการศึกษาและการอนามัยตามลำดับ ส่วนการพัฒนาให้คนช่วยตัวเองได้โดยให้ความรู้ทักษะทางระบบสังคมและการเมืองนั้นได้รับการสนับสนุนน้อยมาก

จุดมุ่งหมายของโครงการบริการส่วนใหญ่มุ่งเพิ่มความรู้ให้ประชาชนเป็นอันหนึ่ง ร่องลงมาเป็นโครงการที่มุ่งฝึกปฏิบัติให้แก่ประชาชนแก่โครงการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของประชาชนมีน้อยมาก

วิธีการที่ใช้ในโครงการบริการชุมชน เป็นการให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาโดยตรงเป็นอันหนึ่ง และการให้ความรู้แต่เพียงอย่างเดียว การให้ความรู้พร้อม ๆ กับการฝึกปฏิบัติและการให้อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ ร่องลงมาตามลำดับ

ผู้รับบริการส่วนใหญ่ได้แก่ประชาชนโดยทั่วไป และผู้นำท้องถิ่นไม่ค่อยมีโครงการที่ให้ความรู้ความชำนาญกับเจ้าหน้าที่ราชการ ผู้บริหารหรือนักเรียน-นักศึกษาเท่าใดนัก

จุดมุ่งหมายของการให้บริการนั้น ส่วนใหญ่มุ่งให้อาจารย์หรือบุคลากรของสถาบันได้เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการมากที่สุด จุดมุ่งหมายที่ว่าเพื่อให้อาจารย์และนักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากชุมชนนั้นเป็นจุดมุ่งหมายที่รองลงมา และโครงการที่มุ่งให้อาจารย์ได้รับความรู้ใหม่และนำมาปรับปรุงหลักสูตรนั้นมีน้อยมาก

ความสัมฤทธิ์ผลของโครงการโดยทั่วไป อยู่ในระดับที่ไม่ค่อยเป็นที่พอใจนัก แต่บุคลากรของโครงการสถาบันอุดมศึกษาในเมืองหลวงก็พอใจกับผลของโครงการมากกว่าบุคลากรของโครงการในส่วนภูมิภาค ความแตกต่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ความสัมฤทธิ์ผลของโครงการโดยเฉพาะด้านเวลาของบุคลากรที่ใช้สำหรับดำเนินโครงการการให้บริการด้านอาคารสถานที่ การให้ความร่วมมือเพื่อนร่วมงานนั้นสถาบันอุดมศึกษาในเมืองหลวงมีมากกว่าในภูมิภาค แต่สถาบันในภูมิภาคประสบความสำเร็จมากกว่าในเรื่องโอกาสที่ให้นักศึกษาเข้าร่วมในโครงการบริการชุมชน ความร่วมมือจากประชาชนใน

ท้องถิ่นและในด้านความพึงพอใจของผู้รับบริการ¹

เบลทราน (Beltran) ได้ศึกษาจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันและอนาคต โดยสุ่มตัวอย่างจากสภามหาวิทยาลัย ผู้บริหาร และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง ในมลรัฐมิชิแกน เพื่อที่จะนำมาทบทวนจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยเสียใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยใช้แบบสอบถามซึ่งมี 40 ข้อ แต่ละข้อแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือจุดมุ่งหมายที่เห็นในปัจจุบันและจุดมุ่งหมายที่คิดว่าควรจะเป็นในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายด้านการสอน การวิจัย การบริการชุมชนส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าควรจะได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมและบอกแนวทางให้ชัดเจนยิ่งขึ้น²

ปี พ.ศ. 2517 โกรซิงเจอร์ (Groezinger, 1975) มีความสนใจสร้างเครื่องมือสำหรับให้วิทยาลัยชุมชนใช้ศึกษาเกี่ยวกับงานบริการชุมชนซึ่งเขาให้นิยามว่า หมายถึงการให้การศึกษานอกระบบ (Informal Education) หรือเป็นกิจกรรมที่วิทยาลัยจัดเพื่อชุมชนโดยไม่คิดเป็นหน่วยกิต โกรซิงเจอร์ ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อสร้างแบบสอบถามต้นฉบับเป็นแบบสอบถามชุดหนึ่งซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับวัฒนธรรมและนันทนาการ ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับกายภาพ จิตใจและอนามัยสิ่งแวดล้อม ส่วนที่ 3 เกี่ยวกับบริการเพื่อพัฒนาชุมชน พร้อมคำถามปลายเปิดเพื่อวัดเจตคติเกี่ยวกับงานบริการชุมชน³

¹ เดลิมศรี ไชยศรี, "สรุปผลการวิจัยการอุดมศึกษากับการพัฒนาชนบท," ศึกษาศาสตร์สาร 9 (กรกฎาคม-กันยายน 2523): 100.

² Lydia A, Beltran, "Institutional Goals as Perceived and Preferred by Selected Constituent Groups in Five State Supported Universities in Michigan" Dissertation Abstracts 35 (March 1975): 5840-A.

³ Jean Karen, Groezinger, "A Community Service Inventory for Use by Community Colleges" Dissertation Abstracts International 9 (March 1975): 5854A - 5855A.

ในปี พ.ศ. 2516 เวลช์ (Welch) ได้ศึกษาการจกัโครงการและงบประมาณเพื่อ
บริการชุมชนของวิทยาลัยชุมชน 76 แห่ง ซึ่งเป็นกลุ่มวิทยาลัยที่ริเริ่มการจกับริการชุมชนใน
รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่าง
วิทยาลัยเหล่านี้กับกลุ่มวิทยาลัยที่ไม่มีกิจกรรมบริการชุมชนที่น่าสนใจคือ

1. มีจำนวนกิจกรรมมากกว่า (นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01)
2. ใช้งบประมาณโดยส่วนรวมมากกว่า (นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05)
3. ชุมชนสามารถใช้อาคารสถานที่ของวิทยาลัยได้มากกว่า (นัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .05)
4. มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนประเภทไม่คิดเป็นหน่วยกิต (Non-credit)
มากกว่า (นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .10)
5. ชุมชนได้ใช้วิทยาลัยให้เป็นประโยชน์จนเกือบจะเป็นหน้าที่ยื่นหนึ่ง¹

2.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก

สงัด อุทรานันท์ ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาในภาคตะวันออกของ
ประเทศไทยโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาในภาคตะวันออกของ
ประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนขาดโอกาสในการรับการ
ศึกษาจากสถานศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างน่าเสียดายยิ่ง และการจัดการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนในภาคตะวันออกยังขาดความพร้อมเป็นอย่างมาก

¹ Timothy Leroy, Welch, "Program and Budget Characteristics
Pacesetter Community Service Program in California Colleges" Dissertation Abstracts International 7 (January 1975): 4212A.

² สงัด อุทรานันท์, "สภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาในภาคตะวันออกของ
ประเทศไทย" ผลการสัมมนาการวิจัยเพื่อวางแผนการศึกษา ณ วิทยาลัยครูจันทบุรี จังหวัด
จันทบุรี 27 มิถุนายน - 1 กรกฎาคม 2526, สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ
หน้า 266.

อนันต์ อัครฐู ศึกษาศาสนาทางการศึกษาของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียง
 ของประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรที่อาศัยในครอบครัวที่ตกเป็นตัวอย่าง จำนวน
 ครอบครัวตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด 5,766 ครอบครัว ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและความ
 เป็นอยู่ของประชาชนนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ กล่าวคือรายได้
 ไม่พอกับรายจ่ายเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรต่ำ คนกลางกดราคา ค่าครองชีพสูง
 ต้นทุนในการผลิตสูงแต่สินค้าที่จะจำหน่ายราคาต่ำ นอกจากนี้ประชาชนยังประสบปัญหา
 ในด้านความเป็นอยู่ ในด้านสุขภาพอนามัย โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น¹

จากการศึกษางานบริการชุมชนที่รวบรวมมา พอจะสรุปถึงวิธีดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับ
 งานบริการชุมชนอย่างกว้าง ๆ ได้ดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนมากได้แก่
 ผู้บริหาร และอาจารย์ผู้สอนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถาม ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่
 ขอคำถามจะออกมาใน 3 ลักษณะคือลักษณะแรก จะสอบถามเกี่ยวกับความคาดหวังของอาจารย์
 และผู้บริหารเกี่ยวกับงานบริการชุมชน ว่ามีความสำคัญเพียงไร ลักษณะที่สอง จะสอบถามเกี่ยวกับ
 ความต้องการของอาจารย์เองว่ามีความต้องการในการรับบริการในด้านใดบ้าง ลักษณะที่สาม
 จะสอบถามเกี่ยวกับปริมาณงานชุมชนที่อาจารย์ปฏิบัติเป็นชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยเทียบกับปริมาณ
 การสอนและการวิจัย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำให้ทราบถึงความคาดหวังของอาจารย์ต่องาน
 บริการชุมชน ความต้องการในการรับบริการตลอดจนปริมาณเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานบริการ
 ชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงงานบริการชุมชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม
 จะเห็นว่า งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเหตุผล เนื้อหาความรู้ทางวิชาการที่อาจารย์บริการชุมชน
 ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากงานบริการชุมชนของสถาบันอุดมศึกษายังมีผู้ทำการวิจัยไว้น้อย

¹อนันต์ อัครฐู, "สถานภาพทางการศึกษาของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียง
 ของประเทศไทย" ผลการสัมมนาการวิจัยเพื่อวางแผนการศึกษา ณ วิทยาลัยครูจันทบุรี
 จังหวัดจันทบุรี 27 มิถุนายน - 1 กรกฎาคม 2526, หน้า 268 - 269.